

Wprowadzenie

Celem rozważań w niniejszym artykule jest prześledzenie historii służby kobiet i ich pozycji w izraelskiej armii, szczególnie zwracając uwagę na kobiece oddziały, partycypacje w oddziałach bojowych, utrudniony dostęp do wyższych stanowisk oraz przypadki molestowania seksualnego kobiet w wojsku. Hipotezą, którą ma zweryfikować poniższy tekst jest pogląd, że kobiety w armii izraelskiej, pomimo starań, nie mają takiego samego statusu jak mężczyźni oraz nie do końca przysługują im takie same prawa.

W celu realizacji powyższych założeń, teorią międzynarodową wykorzystywaną do analizy tematu pracy, jest klasyczny realizm klasyczny reprezentowany przez Reinholda Niebuhra czy Hansa Morgenthaua. Według nich, motywy działania państwa dotyczą obaw przed utratą stanu posiadania, oczekiwania na korzyści lub chęci budzenia respektu. W stosunkach wewnętrznych, władze kontrolują za pomocą norm społecznych i prawa przebieg procesów społecznych i w ten sposób utrzymują porządek¹.

Ramy czasowe niniejszej pracy rozpoczynają się wraz z powstaniem państwa Izrael w 1948 r., a kończą się w 2016 r. Przyjęto takie założenia, aby przedstawić historyczny zarys obecności kobiet w armii izraelskiej wraz ze zwiększeniem ich pozycji w tym środowisku, a także w celu ukazania jak najbardziej aktualnego wymiaru tego zagadnienia.

Zbigniew Brzeziński, jeden z najwybitniejszych geoanalityków, w 1996 r. porównał reguły świata Wielkiej Polityki do gry w szachy. Kilka lat później, inny wybitny politolog, Joseph S. Nye, odnosząc się do retoryki Brzezińskiego uznał, że rozgrywka ta nie ma miejsca na jednej szachownicy, lecz równoległe na trzech, nazywając je kolejno: siłą wojskową, potęgą ekonomiczną oraz *soft power* („miękka siła”)². Ideą przyświecającą ponowoczesnemu światu jest chęć odejścia od konfliktów zbrojnych i stosowania przemocy w stosunkach międzynarodowych, na rzecz współpracy i tworzenia pozytywnych więzi między różnymi podmiotami³. Biorąc pod uwagę powyższe czynniki, należałoby twierdzić, że *hard power* („twarda siła”), a w szczególności rola armii w relacjach międzypaństwowych ulega zmniejszeniu wskutek rozwoju dyplomacji kulturalnej i szukaniu partnerów gospodarczych, a nie wrogów. Z drugiej jednak strony, chcąc zbadać potęgę państwa, jednym z kluczowych czynników poddawanych ocenie są możliwości militarne danego kraju. Każde państwo dąży do osiągnięcia własnych interesów w sposób, jaki uznaje za najbardziej odpowiedni⁴.

¹ J. Czaputowicz, *Teorie stosunków międzynarodowych. Krytyka i systematyzacja*, Warszawa 2007, s. 76-78.

² D. Miłoszewska, *Trójplaszczynowa szachownica. Segmentacja wielkiej polityki w ujęciu Josepha Nye'a*, Zielona Góra 2008, s. 9.

³ Tamże, s. 167.

⁴ J. Czaputowicz, *Teorie stosunków międzynarodowych...*, s. 37.

Bliski Wschód nazywany jest często skrzyżowaniem kontynentów, światowych potęg oraz cywilizacji. Położony na styku Azji, Afryki i Europy, bardzo często był miejscem działań wojennych, z których część trwa do dzisiaj. Powstanie w 1948 r. niepodległego i demokratycznego państwa Izrael doprowadziło do licznych starć, czego efektem było blisko 15 konfliktów zbrojnych - od końca lat 40. XX wieku do dnia dzisiejszego. Toczyły się one między Izraelem a krajami arabskimi, z których państwo żydowskie zawsze wychodziło obronną ręką. O tym, że kraj ten nie może pozwolić sobie na przegranie żadnej wojny wiedzą doskonale jego decydenci, stąd bezpieczeństwo państwa jest główną determinantą polityki zagranicznej. Dobrze widocznym tego elementem jest posiadanie przez ten kraj jednej z najbardziej doświadczonych, najlepiej rozwiniętych technologicznie i najbardziej skutecznych armii na świecie.

Wraz z powstaniem Izraela na Bliskim Wschodzie rozpoczęła się wojna o jego niepodległość (zwana w krajach arabskich *an-Nakba* - katastrofą). Wkrótce po tym, nowo wybrany Kneset rozpoczął proces budowy legislacyjnych podstaw państwowości i kształtowania tożsamości państwa żydowskiego. Dość szybko uchwalono dokumenty, które są kluczowe dla tematu pracy i poruszają tematykę pozycji kobiet w przestrzeni publicznej i wojskowej, a mianowicie *prawo dotyczące służby w armii* (1949 r.) oraz *o równości kobiet* (1951 r.) - pierwszy dokument poświęconym w całości kobietom.

Władze Izraela od samego początku zdawały sobie sprawę, że w celu zapewnienia bezpieczeństwa i przetrwania kraju na arenie międzynarodowej, do ochrony jego granic należy zaangażować poprzez obowiązkową służbę wojskową, jak największą liczbę mieszkańców, w tym kobiety. Stworzono tym samym precedens na skalę światową, gdyż wcześniej taka sytuacja nie miała miejsca w żadnym kraju i do dzisiaj jedynie nieliczne kraje stosują podobne rozwiązania. Izrael jest państwem z największym odsetkiem kobiet w armii, gdyż aż 1/3 rekrutów w wojsku jest płci żeńskiej, a na stanowiskach oficerskich promuje się zasadę proporcjonalności płci.

Uwarunkowania legislacyjne a służba kobiet w armii izraelskiej

Armia Obrony Izraela (z hebr. *Cewa Hagana le-Jisra'el*, w skrócie *Cahal* lub z ang. *Israel Defence Forces*, w skrócie IDF) została stworzona tuż po utworzeniu niepodległego państwa Izrael. Dawid Ben-Gurion, pełniący wówczas obowiązki premiera i ministra obrony w dniu 28 maja 1948 r. wydał rozkaz rozwiązujący dotychczas istniejące żydowskie organizacje paramilitarne i w ich miejsce powołał Siły Obronne Izraela. Jego decyzję wykonano już

31 maja 1948 r., ponad 2 tygodnie od ogłoszenia niepodległości. Cały proces jednoczenia armii trwał jedynie sześć i pół miesiąca⁵.

Armia tworzona w bardzo trudnych warunkach istniejącego już konfliktu zbrojnego, miała na celu „obronę istnienia, terytorialnej integralności oraz suwerenności państwa Izrael”⁶, a także „bronić mieszkańców Izraela oraz zwalczać wszelkie formy terroryzmu, które zagrażają na co dzień”⁷. Już podczas wojny o niepodległość (1947-1948) zdarzały się sytuacje, że kobiety okazjonalnie uczestniczyły w akcjach partyzanckich lub działaniach bojowych. Szacuje się, że około 114 kobiet poległo w trakcie tych walk. Co prawda, odsetek kobiet w żydowskich organizacjach paramilitarnych biorących udział w tej wojnie odpowiada jedynie 2,8% wszystkich bojowników, jednak przyczyniło się to do stworzenia mitu izraelskich żołnerek, walczących ramię w ramię z mężczyznami. Warto podkreślić, że od 1943 r. w żydowskich organizacjach paramilitarnych istnieje zasada, którą później przejął *Cahal*, mówiącą o tym, że zakazane jest uczestnictwo kobiet w planowanych działaniach bojowych na pierwszej linii frontu⁸.

Izraelska ustawa *o służbie obronnej*, która została przyjęta przez Kneset 8 września 1949 r. mówiła o obowiązkowej służbie wojskowej dla kobiet. Wszystkie osoby płci żeńskiej, które skończyły osiemnaście lat, a nie przekroczyły 26 lat, zgodnie z tą ustawą mają obowiązek odbycia obowiązkowej służby wojskowej trwającej 24 miesiące, niezależnie od stanu wojny czy pokoju⁹. Krótszy okres służby w armii przysługuje kobietom będącymi imigrantkami w Izraelu, które w momencie przybycia osiągnęły wiek 27 lat (wtedy służą 18 miesięcy) lub kobietom wezwanym do regularnej służby wojskowej które są lekarkami lub dentystkami w wieku 35-38 lat (w tej sytuacji służą jedynie 12 miesięcy)¹⁰. Szczególnym przypadkiem są kobiety służące w jednostkach bojowych, które często są zobowiązane do odbycia regularnej służby w wymiarze nawet 3 lat. Wiąże się to przede wszystkim z dłuższym okresem szkolenia; taka sama sytuacja ma miejsce w przypadku innych wymagających stanowisk, np. programistów. W ostatnim czasie pojawił się pomysł, aby przedłużyć służbę kobiet do 28 miesięcy, a mężczyznom zmniejszyć z 32 do 30 miesięcy, jednak idea ta nie została jeszcze wprowadzona w życie¹¹.

⁵ *Sily Obroenne Izraela*, http://www.izrael.badacz.org/historia/after_idf.html, dostęp w dniu: 12.02.2017 r.

⁶ H. Tamir, *Israel, History in a Nutshell*, Jerozolima 2011, s. 18.

⁷ Tamże.

⁸ R. Gal, *A Portrait of the Israeli Soldier: (Contributions in Military Studies)*, Santa Barbara 1986, s. 46.

⁹ Tamże, s. 47-48.

¹⁰ *Defence Service Law 5709-1949*, <http://www.israellawresourcecenter.org/israellaws/fulltext/defenceservice-law.htm>, dostęp w dniu: 12.02.2017 r.

¹¹ *Zchujot we-chowot. Chokzerutbitachon*, <https://www.mitgaisim.idf.il/-שירות-חוק-והובות/זכויות-וחובות-חוק-שירות-כתבות/ראשי-זכויות-וחובות-חוק-שירות-כתבות/#/ביטחון>, dostęp w dniu: 14.02.2017 r.

Według *ustawy o służbie obronnej*, w Izraelu obowiązkowa jest także służba rezerwowa, odbywająca się po ukończeniu podstawowej służby wojskowej. Ćwiczenia rezerwy mają wymiar 30 dni rocznie, do momentu ukończenia przez kobiety wieku 38 lat i każdy pracodawca jest zobowiązany do udzielenia zezwolenia na wypełnienie tego obowiązku. Uczestnikom szkolenia wypłacany jest odpowiedni ekwiwalent finansowy. W zdecydowanej większości przypadków, służba rezerwowa ma miejsce w tych samych jednostkach i z tymi samymi ludźmi, z którymi służyło się podczas regularnej służby. Jeśli kobieta posiada dzieci, wtedy nie musi odbywać dodatkowych ćwiczeń, chyba że sama wyraża na to chęć.

Kolejnym dokumentem poruszającym służbę kobiet w armii izraelskiej była ustawa dotycząca *równości kobiet* z 1951 r. Po kilku poprawkach, szczególnie tych z 2000 r., w tekście możemy znaleźć informację, że kobiety starające się o odbycie służby w *Cahal* lub już tam pełniące obowiązki, są zrównane w prawach z mężczyznami i nie mogą być dyskryminowane ze względu na płeć w pełnieniu odpowiednich funkcji w armii i staraniu się o nowe role. Odnosi się to nie tylko do *Cahal*, lecz również do policji, służby więziennej oraz państwowych służb ochroniarskich¹².

Zwolnienie kobiet ze służby wojskowej

Z racji fizycznego charakteru armii, powszechnie przyjęło się, że to mężczyźni są bardziej predysponowani do służby wojskowej, a kobiety mogą w nich jedynie pełnić funkcje administracyjne lub doradcze. W związku z tym, standardy selekcji dla kobiet są odpowiednio wyższe niż dla mężczyzn, co przekłada się na łatwiejsze otrzymanie zwolnienia z regularnej służby wojskowej. Od 2000 r., dzięki sprawie Alice Miller, która zostanie opisana w dalszej części tekstu, zaczęła obowiązywać poprawka w prawie pozwalająca kobietom służyć w wybranych przez nich oddziałach, pod warunkiem, że pomyślnie przejdą takie same egzaminy wstępne jak mężczyźni. W praktyce oznacza to, że około 90% stanowisk w *Cahal* jest dla nich otwarte. Stawianie wysokich wymagań kobietom starającym się o służbę wojskową sprawia, że jeśli już uda im się trafić do oddziału nie przeznaczonego typowo dla kobiet, wyróżniają się one na tle mężczyzn inteligencją i sprawnością; stąd aż 20% z nich otrzymuje najwyższe oceny na testach (dwa razy więcej niż w przypadku mężczyzn)¹³.

¹² *Equal Rights for Women Law 5711-1951*, http://financeisrael.mof.gov.il/FinanceIsrael/Docs/En/legislation/LaborSocialPolicy/5711-1951_Equal_Rights_for_Women_Law.pdf, dostęp w dniu: 12.02.2017 r.

¹³ P. Majka, *Kobiety w Izraelskich Siłach Obronnych*, <http://www.almaszrik.uni.lodz.pl/KobietywIzraelskichSilachObronnych.pdf>, s. 3, dostęp w dniu: 13.02.2017 r.

Do najczęstszych powodów zwolnień kobiet z pełnienia służby wojskowej należą:

- a) małżeństwo,
- b) posiadanie dzieci,
- c) ciąża,
- d) przynależność do ortodoksyjnej społeczności.

Pierwsze trzy powody nie wymagają specjalnego wyjaśnienia ani nie budzą sprzeciwu opinii publicznej¹⁴. Szczególnym przypadkiem jest przestrzeganie zasad ortodoksji żydowskiej. Początkowo przepis ten stosowano jedynie w odniesieniu do kobiet ultra ortodoksyjnych, z racji wątpliwego przywiązania tej grupy do państwa Izrael, a także porozumienia zawartego przez Ben-Guriona w 1948 r. ze społecznością *haredim* (z hebr. lit. „bojaźliwi, drżący przed mocą bożą”, dosłownie ultraortodoksyjni Żydzi). W lipcu 1978 r. Kneset wprowadził poprawkę znacznie ułatwiającą zwolnienie ze służby wojskowej dla kobiet, gdyż aby zostać uznanym za osobę religijną wystarczy jedynie przestrzegać zasad *kaszrutu* oraz obchodzić szabat¹⁵. Początkowo obawiano się, że taka zmiana w prawodawstwie spowoduje znaczny spadek uczestnictwa kobiet w armii, ponieważ stosunkowo łatwo powołać się na tę klauzulę. Zgodnie z prawem, po złożeniu oświadczenia o religijności, armia ma 60 dni na weryfikację tego dokumentu. Istniały liczne przypadki, że niereligijne dotąd kobiety, w trakcie tego okresu udawały swe przywiązanie do judaizmu poprzez noszenie skromnych ubrań, zakrywanie włosów oraz chodzenie do synagogi. *Cahal* w związku z tym stara się weryfikować takie wnioski poprzez obserwacje dnia codziennego nawet przez specjalnie firmy detektywistyczne, wizyty bez zapowiedzi czy przeprowadzanie krótkich testów z zasad judaizmu. W ostatnich latach bardzo popularnym sposobem jest prześledzenie treści udostępnianych na Facebooku. Według informacji dostarczonych przez rzecznika prasowego izraelskiej armii, w 2010 r. zdemaskowano około 1000 kobiet, które w ten sposób uniknęły służby wojskowej. Zebrany materiał w postaci zdjęć lub wpisów na portalach społecznościowych sugerujących niekierowanie się przez kandydatki do wojska zasadami judaizmu ortodoksyjnego, stał się podstawą do postawienia im zarzutów o unikanie obowiązkowej służby wojskowej. Kobiety, którym przyznano zwolnienie z odbycia służby, muszą to jednak odpracować w placówkach opieki społecznej lub ośrodkach edukacyjnych, w minimum rocznym wymiarze czasu¹⁶.

¹⁴ *Jak Izraelki unikają służby w armii?*, <https://www.weshalom.pl/lifestyle/2015/10/jak-izraelki-unikaja-sluzby-w-armii>, dostęp w dniu: 13.02.2017 r.

¹⁵ R. Gal, *A Portrait...*, s. 48.

¹⁶ *Jak Izraelki unikają służby w armii?*, <https://www.weshalom.pl/lifestyle/2015/10/jak-izraelki-unikaja-sluzby-w-armii>, dostęp w dniu: 13.02.2017 r.

W związku z powyższym, każdego roku z około 30 tys. kobiet osiągniętych wiek poborowy, do wojska powoływanych jest jedynie połowa. Głównym powodem zwolnienia ze służby pozostaje przynależność do ortodoksji żydowskiej (ok. 20%), małżeństwo oraz nie spełnianie wymogów psychologicznych lub fizycznych¹⁷.

Trudno jest dotrzeć do badań i statystyk mówiących o powodach celowego unikania przez kobiety służby w armii. Można przypuszczać, że powody są raczej uniwersalne, tj. antagonistyczne podejście do instytucji wojskowych, zwłaszcza podporządkowywanie się rozkazom innych, niechęć do opuszczenia domu rodzinnego czy pragnienie rozpoczęcia studiów wyższych.

Pomimo wszystko należy uznać, że powszechnie naturalnym jest odbywanie służby wojskowej po szkole średniej. Traktowane jest to jako obowiązek patriotyczny wynikający z bycia obywatelem państwa żydowskiego, a nie jako smutna konieczność. Kobiety zdają sobie sprawę, że służba w izraelskiej armii pozytywnie wpłynie w przyszłości na ich sytuację na rynku zawodowym czy naukowym. Nastroje te potwierdzają statystyki, bowiem aż 90% dziewczyn mających powyżej 17 lat¹⁸, wyraża pozytywny stosunek do służby, a połowa z nich (w latach 80. XX wieku) przyznała, że gdyby nie dotyczył ich obowiązek rekrutacji do wojska, to i tak chciałyby w ramach wolontariatu włączyć się w szeregi armii¹⁹. W ankiecie obejmującej 1000 żołnerek z różnych oddziałów armii izraelskiej, zdecydowana większość z nich deklarowała, że służba w znacznym stopniu (48%) lub trochę (30%) jest poniżej ich umiejętności, a 53% z nich wyraziło duże zadowolenie z realizowanych przez nie zadań²⁰.

***Chen* - kobiece oddziały w armii izraelskiej**

Wraz z procesem tworzenia armii w 1948 r., istniały dwie tendencje w sprawie rozwiązania kwestii służby kobiet: stworzenie wspólnych oddziałów dla obu płci lub oddzielnych batalionów tylko dla kobiet. Początkowo skłaniano się ku drugiemu rozwiązaniu, czemu służyć miało powołanie do życia specjalnego oddziału *Chen* (hebr. *Chejl ha-Naszim* - „Korpus Kobiet”). W ciągu roku zdecydowano jednak, że kobiety mogą przydać się także w innych batalionach, stąd zaczęto je rozpraszać po różnych jednostkach, nie likwidując przy tym *Chen*. Oddział ten odpowiedzialny był bezpośrednio za wszystkie żołnierki w *Cahal-u*, zajmując się między innymi „wchłanianiem ich” wewnątrz struktury, odpowiednim

¹⁷ Tamże.

¹⁸ R.M. Kalina, P. Łapiński, *Kobieta jako funkcjonariusz bezpieczeństwa publicznego*, Kalisz 2008, s. 16.

¹⁹ R. Gal, *A Portrait...*, s. 48.

²⁰ Tamże, s. 50.

rozpoznaniem i wykorzystaniem potencjału poszczególnych żołnerek, kursami językowymi dla nowych imigrantów oraz treningami dla rekrutów.

Od lat 90. ubiegłego wieku można było zaobserwować stopniowe przenoszenie członkiń tych oddziałów do innych jednostek. W 2001 r. zadecydowano o zlikwidowaniu korpusu, tłumacząc jego istnienie seksizmem i dyskryminacją kobiet²¹. Przeciwnicy *Chen* wskazywali również na to, że separacja kobiet w armii działała na ich niekorzyść, gdyż przez to utrudniona była ścieżka awansu i niewiele kobiet dosłużyło się stopnia pułkownika²². *Chen* krytykowany był również przez feministki, które zwracały uwagę, że pod pozorem opiekuńczości utrwała się segregację płci.

Same kobiety w większości były jednak zadowolone ze służby w oddziałach *Chen*. Po odbyciu 2-letniej służby wzięły udział w anonimowej ankiecie na temat ich odczuć i stosunku do armii. Większość z nich jednoznacznie wyraziła sentyment do pobytu w wojsku. Aż 92% z nich uznało, że wypełniły swój obowiązek patriotyczny i przysłużyły wzmocnieniu bezpieczeństwa Izraela, przy 82% podobnych głosów wśród mężczyzn²³.

Kobiety w oddziałach bojowych

Służba w oddziałach bojowych postrzegana jest jako szczególnie wymagająca, z drugiej zaś strony najbardziej prestiżowa, co warunkuje duże zainteresowanie kobiet. Do momentu wprowadzenia w 2000 roku, poprawki do ustawy o *służbie obronnej* stanowiącej o prawie kobiet do pełnienia takich samych funkcji w wojsku co mężczyźni, dostęp do niektórych pozycji w armii izraelskiej był dla kobiet znacznie utrudniony.

Wpływ na zamianę sytuacji miała sprawa Alice Miller, która w wieku 6 lat z rodziną wyemigrowała z Republiki Południowej Afryki do Izraela. Alice od wczesnych lat pasjonowała lotnictwo, po ukończeniu szkoły średniej zdobyła cywilną licencję pilota i rozpoczęła naukę na Wydziale Inżynierii Kosmicznej. W wieku 23 lat zdecydowała się na odbycie służby w elitarnych oddziałach sił lotniczych Izraela, w których wedle niepisanej zasady, służyli jedynie mężczyźni. Jednostka stanowi do dzisiaj jedną z najbardziej prestiżowych części *Cahal*, a kandydatom stawia się wysokie wymagania. Po zakończeniu służby, piloci mają niemal zagwarantowaną pracę w izraelskich liniach lotniczych El-Al. Po złożeniu aplikacji w 1993 r., Miller odmówiono nawet podejścia do egzaminów wstępnych, jednak nie dlatego, że jest kobietą, ale jak tłumaczył ówczesny dowódca sił lotniczych gen. Herzl Bodinger

²¹ *Chajal*ha-naszimjeforak: "Hu seksist", <http://news.walla.co.il/item/37169>, dostęp w dniu: 21.02.2017 r.

²² *Israeli Military, Women in the (Combatants/Military Personnel)*, <http://what-whenhow.com/women-and-war/israeli-military-women-in-the-combatantsmilitary-personnel/>, dostęp w dniu: 21.02.2017 r.

²³R. Gal, *A Portrait...*, s. 52.

z powodu faktu, że długość przewidywanej służby dla Miller, byłaby niewystarczająca ze względu na specjalną długość szkoleń dla członków załóg samolotów wojskowych. Szukając wsparcia dla swojej sprawy, Miller udała się do Ezera Weizmana, ówczesnego prezydenta Izraela, byłego dowódcy sił lotniczych oraz uznanego lotnika. Ten zwrócił się do niej w język jidysz - *Mejdele*, czyli „młoda kobieto”, „czy widziałas kiedyś mężczyznę cerującego skarpetki? Tak samo kobiety są niezdolne do bycia pilotami wojskowymi, gdyż nie poradziłyby sobie z presją na nich ciążącą”²⁴. Sprawa ostatecznie trafiła do Sądu Najwyższego, który w 1995 r. głosami 3 do 2 orzekł, że na mocy obowiązującego prawa, wykluczanie kobiet z pełnienia służby na określonych stanowiskach jest niedopuszczalne. Wyrok zobowiązał wojsko do otwarcia dla kobiet jednostek bojowych, w których do tej pory służyli jedynie mężczyźni, jeśli tylko nie odstawały one umiejętnościami od pozostałych kandydatów²⁵.

Gdy Alice Miller wreszcie przyznano możliwość starania się o odbycie służby wojskowej w roli pilota wojskowego, okazało się, że jest niezdolna do tej roli ze względu na niedostateczny stan zdrowia. Sprawa Miller otworzyła jednak drogę do kariery innym kobietom. W 1998 r. Sheri Rahat została pierwszą kobietą pełniącą funkcję bojowego nawigatora F-16, a trzy lata później, Roni Zuckerman, wnuczka dwóch powstańców z getta warszawskiego, została pierwszą pilotką w armii izraelskiej. W grudniu 2011 r. podobny kurs ukończyło 5 kobiet, a od momentu sprawy Alice Miller, 38 kobiet mogło zasiąść za sterami samolotów wojskowych²⁶. Około 10% kobiet, które rozpoczęły kurs, dobrnęło do końca, co odpowiada podobnej liczbie wśród mężczyzn²⁷.

Sprawa Miller zapoczątkowała również zmiany w rekrutacji do innych oddziałów bojowych. Od 2000 r. umożliwiono kobietom służbę, m.in. w artylerii przeciwlotniczej (jednostki SAM), oddziałach inżynierów wojskowych zajmujących się obroną przed bronią masowego rażenia (jednostka ABC), lekkiej piechocie (*Karakal*), żandarmerii (*Sachlaw*), specjalnych jednostkach patrolujących MAGAW-SAMAG, jednostce antyterrorystycznej JASAM, lotnictwie (jako piloci myśliwców, helikopterów bojowych, mechanicy), jednostkach odpowiedzialnych za wojnę elektroniczną, wywiadzie, oddziałach ratowniczych oraz w marynarce w jednostkach nurków²⁸.

Pomimo zwiększania się udziału kobiet w oddziałach bojowych, nadal są one postrze-

²⁴ M. Ginsburg, *38 female IAF pilots shatter the glass firmament*, <http://www.timesofisrael.com/38-female-iaf-pilots-shatter-the-glass-firmament/>, dostęp w dniu: 21.02.2017 r.

²⁵ P. Majka, *Kobiety...*, s. 8.

²⁶ *Breaking Barriers: Alice Miller's Story*, źródło: <https://www.idfblog.com/2015/12/02/breaking-barriers-alice-millers-story>, dostęp w dniu: 21.02.2017 r.

²⁷ M. Ginsburg, *38 female IAF pilots...*

²⁸ P. Majka, *Kobiety...*, s. 9.

gane jako typowo męskie, choć należy zauważyć, że tendencja ta zmienia się z korzyścią dla kobiet.

Szczególnym przypadkiem jest jednostka *Karakal*²⁹ będąca pierwszym lekkim oddziałem bojowym dla kobiet i mężczyzn, gdzie płęć żeńska stanowi obecnie około 70% jej składu. Głównym jej zadaniem jest kontrola i monitorowanie granicy izraelsko-egipskiej. Oprócz tej jednostki, istnieją również oddziały mieszane *Bardelas* (z hebr. „gepard”), powstałe w 2014 r. i zajmujące się zapewnieniem bezpieczeństwa w centralnym regionie dowództwa izraelskiego (obejmuje również Judeę i Samarię), a także stworzone w 2015 r. „Lwy Jordanu” chroniące wschodnią granicę z Jordanią³⁰.

Blisko 90% stanowisk w armii izraelskiej jest dla kobiet otwarte (nadal niedostępna pozostaje np. służba na okrętach podwodnych), w praktyce jednak kobiety służą w 70-75% jednostek. Obecnie w Izraelu dyskutuje się o włączeniu żołnierek do jednostek czołgowych, artylerii ciężkiej oraz do personelu łodzi patrolowych, co biorąc pod uwagę tempo zmian w izraelskim wojsku, prawdopodobnie jest tylko kwestią czasu. Zwiększenie ilości odsetka kobiet w oddziałach bojowych nie jest jedynie gestem w stronę zapewnienia równouprawnienia w izraelskim wojsku, lecz stanowi odpowiedź na niedobór kobiet na tych stanowiskach. W 2005 r. zaledwie 435 kobiet służyło w oddziałach bojowych. Do 2012 r. liczba ta wzrosła nieznacznie - do 547. W 2016 r. w armii izraelskiej służyło ponad 2000 kobiet w jednostkach bojowych. W 2010 r. jedynie 27% wyrażało chęć odbycia służby w tych najbardziej wymagających jednostkach, zaś 4 lata później już ponad 40% młodych dziewczyn chciało zostać włączonych do oddziałów bojowych³¹. Dodatkowo, zmiany w myśleniu dowódców armii izraelskiej doprowadziły do tego, że np. w 2014 r. Oszrat Bacher została pierwszą kobietą, będącą dowódcą batalionu bojowego, co stanowi kolejny krok ku zwiększeniu roli kobiet w *Cahal*³².

Molestowanie seksualne w armii

W 2014 r. podczas debaty w Knesecie na temat statusu kobiet, doradczyni Szefa Sztabu ds. kobiet Rachel Tevet Wiesel poinformowała, że 1 na 8 żołnierek doświadczyła napaści na tle seksualnym. W 2013 r. zgłoszono 561 takich przypadków wśród kobiet, przy 511 podobnych sytuacji w 2012 r. Według Tevet Wiesel ten wzrost nie musi być jednoznacz-

²⁹ Nazwa po drapieżnych kotach karakal, które niezależnie od płci wyglądają tak samo - przypom. P.Z.

³⁰ *Women on the fast track*, http://www.israelhayom.com/site/newsletter_article.php?id=40627, dostęp w dniu: 26.02.2017 r.

³¹ Tamże.

³² G. Ben-Zvi, *First Lady: IDF Appoints First Female Combat Battalion Commander*, <http://www.algemeiner.com/2014/01/02/first-lady-idf-appoints-first-female-combat-battalion-commander>, dostęp w dniu: 26.02.2017 r.

nie kojarzony ze wzrostem przemocy wobec żołnerek, lecz raczej ze wzrostem świadomości wśród kobiet na temat możliwości zgłaszania takich sytuacji³³. W 2014 r. zanotowano kolejny wzrost i liczba zgłoszeń wyniosła aż 667³⁴.

Od początku istnienia armii izraelskiej, w której kobiety służyły wraz z mężczyznami, zdawano sobie sprawę, że problem napaści o charakterze seksualnym może mieć miejsce. W związku z tym, w 1951 r. stworzono prawo poświęcone sądownictwu wojskowemu, które regulowało kwestie służących żołnierzy, rezerwistów i innych osób pozostających na kontraktach wojskowych oskarżonych o popełnienie przestępstw wojskowych lub karnych podczas służby, także o charakterze seksualnym³⁵. Jeszcze bardziej szczegółową ustawą na temat nadużyć seksualnych jest prawo poświęcone zapobieganiu molestowaniu z 1998 r.³⁶

Pomimo istniejącego prawodawstwa, jak wskazały wcześniejsze przykłady, nie przekłada się to na zmniejszenie ilości gwałtów i innych przykładów napaści seksualnej na kobiety. Można domniemywać, że zwiększenie liczby kobiet w wojsku, zwiększyło liczbę nagannych zachowań mężczyzn względem kobiet. W związku z tym, jednym z elementów podstawowego szkolenia nowych rekrutów jest zwrócenie uwagi na kwestie równości płci oraz konsekwencji wynikających z molestowania seksualnego³⁷. Problem nie dotyczy jednak tylko rekrutów, lecz co bardziej szokujące, również najwyższego dowództwa w armii. Szerokim echem odbiła się sprawa generała brygady Ofeka Buchrisa, któremu postawiono 3 zarzuty gwałtu i 13 innych zarzutów dotyczących przestępstw seksualnych wobec dwóch rekrutek, w okresie od lipca 2012 do stycznia 2013 r. Buchris był najwyższym rangą żołnierzem armii izraelskiej, któremu postawiono tego typu zarzuty. Sam przyznał się jedynie do dobrowolnych kontaktów seksualnych z pierwszą z pokrzywdzonych oraz do niestosownych zachowań wobec drugiej. Za takie zachowanie został zdegradowany do stopnia pułkownika oraz dostał wyrok w zawieszeniu³⁸.

³³ O. Efraim, *Report: 1 in 8 IDF women soldiers experienced sexual assault in 2013*, <http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-4484305,00.html>, dostęp w dniu: 26.02.2017 r.

³⁴ *Roszagafkoach ha-adam be-Cahal: alija mediga be-diwuchim al ha-tredotminiot be-cawa*, <http://www.haaretz.co.il/news/politics/.premium-1.3092873>, dostęp w dniu: 26.02.2017 r.

³⁵ *Military Justice System: Adjudication of Sexual Offenses: Israel*, <https://www.loc.gov/law/help/militaryjustice/israel.php>, dostęp w dniu: 26.02.2017 r.

³⁶ *Prevention of Sexual Harassment Law 5758-1998*, http://mfa.gov.il/MFA/AboutIsrael/State/Law/Pages/Prevention_of_Sexual_Harassment_Law_5758-1998.aspx, dostęp w dniu: 26.02.2017 r.

³⁷ D. Scheindlin, *How Not to be Sexually Harassed in the IDF*, <https://972mag.com/how-not-to-be-sexually-harassed-in-the-idf/106324>, dostęp w dniu: 26.02.2017 r.

³⁸ Y.J. Bob, *IDF Brig. Gen. Buchris convicted in plea bargain of prohibited sexual liaison*, <http://www.jpost.com/Israel-News/IDF-gen-Buchris-convicted-in-plea-bargain-of-prohibited-sexual-liaison-rape-475714>, dostęp w dniu: 26.02.2017 r.

Podsumowanie

Organizacja służby wojskowej *Cahal* zasługuje na uznanie i nie można się dziwić, że dla wielu krajów, np. dla USA bywa wzorem. Szczególne prawodawstwo poświęcone kobietom w armii, ich liczna reprezentacja oraz ciągle wzrastająca pozycja, jest wynikiem prawie 70 lat rozwoju państwowości izraelskiej. Pochlebne opinie na temat zarządzania armią nie sprawiają jednak, że *Cahal* nie ma swoich problemów.

Przedstawiona w niniejszym artykule historia służby kobiet w wojsku państwa żydowskiego, jednoznacznie pokazuje, że od lat 90. XX wieku i sprawy Alice Miller, ich pozycja znacznie się poprawiła. Miller szukając sprawiedliwości w sądzie ułatwiła objęcie nowych funkcji przez inne kobiety w *Cahalu*, czego efekty widoczne są po dziś dzień.

Zaprezentowany materiał pozytywnie zweryfikował hipotezę mówiącą o tym, że kobiety w armii izraelskiej pomimo starań, nie mają równego mężczyznom statusu. Potwierdzają to przywoływane statystyki, między innymi 10% stanowisk w wojsku jest dla kobiet niedostępnych. Również odsetek kobiet w kadrze zawodowej, która stanowi trzon każdego wojska, jest stosunkowo niewielki, gdyż stanowią one jedynie 33% kadry oficerskiej, 21% w stopniach od kapitana do majora i tylko 3% wśród najwyższego dowództwa³⁹. Pokazuje to, że o ile rola kobiet w armii wzrasta, jest jeszcze wiele do zrobienia, aby ich pozycja była równa tej zajmowanej przez mężczyzn.

Bibliografia:

- Czaputowicz J., *Teorie Stosunków Międzynarodowych. Krytyka i systematyzacja*, Warszawa 2007.
- Gal R., *A Portrait of the Israeli Soldier: (Contributions in Military Studies)*, Santa Barbara 1986.
- Kalina R.M., Łapiński P., *Kobieta jako funkcjonariusz bezpieczeństwa publicznego*, Kalisz 2008.
- Miłoszevska D., *Trójplaszczynowa szachownica. Segmentacja wielkiej polityki w ujęciu Josepha Nye'a*, Zielona Góra 2008.
- Tamir H., *Israel, History in a Nutshell*, Jerozolima 2011.
- Ben-ZviG., *First Lady: IDF Appoints First Female Combat Battalion Commander*, <http://www.algemeiner.com/2014/01/02/first-lady-idf-appoints-first-female-combat-battalion-commander>.
- Bob Y.J., *IDF Brig. Gen. Buchris Convicted in Plea Bargain of Prohibited Sexual Liaison*, <http://www.jpost.com/Israel-News/IDF-gen-Buchris-convicted-in-plea-bargain-of-prohibited-sexual-liaison-rape-475714>.
- Breaking Barriers: Alice Miller's Story*, <https://www.idfblog.com/2015/12/02/breaking-barriers-alice-millers-story>.

³⁹ P. Majka, *Kobiety...*, s. 10.

- Chajal ha-naszimjeforak: "Hu seksist"*, <http://news.walla.co.il/item/37169>.
- Defence Service Law 5709-1949*, http://www.israelawresourcecenter.org/israelaws/fulltext/defence_servicelaw.htm.
- Efraim O., *Report: 1 in 8 IDF women soldiers experienced sexual assault in 2013*, <http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-4484305,00.html>.
- Equal Rights for Women Law 5711-1951*, http://financeisrael.mof.gov.il/FinanceIsrael/Docs/En/legislation/LaborSocialPolicy/5711-1951_Equal_Rights_for_Women_Law.
- Ginsburg M., *38 female IAF pilots shatter the glass firmament*, <http://www.timesofisrael.com/38-female-iaf-pilots-shatter-the-glass-firmament>.
- Israeli Military, Women in the (Combatants/Military Personnel)*, <http://what-when-how.com/women-and-war/israeli-military-women-in-the-combatantsmilitary-personnel>.
- Jak Izraelki unikają służby w armii?*, <https://www.weshalom.pl/lifestyle/2015/10/jak-izraelki-unikaja-sluzby-w-armii>.
- Majka P., *Kobiety w Izraelskich Siłach Obronnych*, <http://www.almaszrik.uni.lodz.pl/KobietywIzraelskichSilachObronnych.pdf>.
- Military Justice System: Adjudication of Sexual Offenses: Israel*, <https://www.loc.gov/law/help/militaryjustice/israel.php>.
- Prevention of Sexual Harassment Law 5758-1998*, http://mfa.gov.il/MFA/AboutIsrael/State/Law/Pages/Prevention_of_Sexual_Harassment_Law_5758-1998.aspx.
- Rozzagafkoach ha-adam be-Cahal: alija mediga be-diwuchim al ha-tredotminiot be-cawa*, <http://www.haaretz.co.il/news/politics/.premium-1.3092873>.
- Scheidlin D., *How Not to be Sexually Harassed in the IDF*, <https://972mag.com/how-not-to-be-sexually-harassed-in-the-idf/106324>.
- Siły Obronne Izraela*, http://www.izrael.badacz.org/historia/after_idf.html.
- Women on the fast track*, http://www.israelhayom.com/site/newsletter_article.php?id=40627.
- Zchujot we-chowot. Chokszrutbitachon*, <https://www.mitgaisim.idf.il/>.

Nota o autorze:

Przemysław Zawada - doktorant w Katedrze Studiów Europejskich Uniwersytetu Wrocławskiego.

E-mail: przemyslaw.zawada@uwr.edu.pl.